

Derleme • Review

Anne Baba Arasındaki İlişki: “Üçüncü Ebeveyn” Rolünün Gestalt Terapi Bakışından Ele Alınması

The Relationship Between Parents: Considering the Role of the “Third Parent” from Gestalt Therapy Perspective

Sahra RAYANA^{1a}

^a Psikolog, Kırıkkale Üniversitesi Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Kırıkkale, Türkiye

ORCID: 0000-0002-3883-062X

psksahrarayana@gmail.com

Prof. Dr. Hasan ATAĞ^b

^b Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye

ORCID: 0000-0001-5637-2186

hasanatak@kku.edu.tr

Anahtar

Kelimeler:

- 1.Üçüncü ebeveyn
- 2.Anne-baba ilişkisi
- 3.Gestalt terapi
- 4.Psikososyal gelişim

Keywords:

- 1.Third parent
- 2.Parent's relationship
- 3.Gestalt therapy
- 4.Psychosocial development

Geliş Tarihi:

20.08.2022

Kabul Tarihi:

16.11.2022

Yayın Tarihi:

29.12.2022

Öz

Ebeveyn çocuk arasındaki ilişki birçok akademik çalışmanın çıkış noktası olmasına rağmen bu çalışmaların geneli anne-çocuk ya da baba-çocuk ilişkisi ile sınırlı kalmıştır. Anne baba ilişkisinin çocuğa etkisi konusunun çoğu zaman ikinci planda kaldığı görülmektedir. Psikososyal gelişim için son derece önemli etkileri olduğu öngörülen bu ilişki gerek kuramsal gerekse ampirik araştırmalarda hak ettiği yeri bulamamıştır. Bu çalışmanın amacı Norton ve Norton'ın üçüncü ebeveyn olarak tanımladığı bu ilişkiyi Gestalt Terapi kuramı çerçevesinden ele almak, literatüre yeni bir bakış açısı sunarak yapılacak ampirik çalışmalar için çıkış noktasını aydınlatmaktır. Bu makalede sırasıyla ebeveynin çocuk üzerindeki etkilerinden bahsedilmiş, aile ve ilişki kavramları Gestalt Terapi bakış açısı ile açıklanmış ardından çocuğun psikososyal gelişiminde üçüncü ebeveynin etkisi literatür bağlamında tartışılmıştır.

Abstract

Although the relationship between parent and child is the starting point of many academic studies, most of these studies have been limited to the mother-child or father-child relationship. It is seen that the issue of the effect of the parent relationship on the child is mostly in the background. This relationship, which is predicted to have extremely important effects on psychosocial development, has not found the place it deserves in both theoretical and empirical research. The aim of this study is to address this relationship, which Norton ve Norton defines as the third parent, from the perspective of Gestalt Therapy theory, and to illuminate the starting point for empirical studies by presenting a new perspective to the literature. In this article, the effects of the parents on the child are mentioned respectively, the concepts of family and relationship are explained from the perspective of Gestalt Therapy, and then the effect of the third parent on the psychosocial development of the child is discussed in the context of the literature.

Atıf: Rayana, S. ve Atak, H. (2022). Anne baba arasındaki ilişki: “üçüncü ebeveyn” rolünün Gestalt terapi bakışından ele alınması. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 286-300.

Citation: Rayana, S. & Atak, H. (2022). The relationship between parents: Considering the role of the "third parent" from Gestalt therapy perspective. *MAUN Journal of Education*, 2(2), 286-300.

¹ Sorumlu yazar/ Corresponding author

Giriş

Bir kavram olarak ebeveyn, çocuğun hayatında döllemeden başlayarak ömrünün sonuna kadar etkili olan, genetik aktarımlarını ve çevresel koşullarını çocukla paylaşan ve genellikle çocuğa birincil bakım veren konumunda bulunan kişidir. Bireyin doğduğu andan itibaren ailesiyle kurduğu bağ, çocuğun hayatta kalmasına ve varlığını sürdürmesine olanak tanımaktadır (Dereli & Dereli, 2017). Literatürde ana babanın çocuğun gelişiminde önemini vurgulayan çok geniş bir bilgiler bütünü vardır (Dereli & Dereli, 2017; Kök & Ünal, 2018; Edhborg, Lundh, Seimyr & Widström, 2003). Çok az sayıda çalışma ana baba arasındaki ilişkinin çocuğun gelişimindeki öneme yer vermektedir. Çocuğun gelişiminde önemli bir faktör olan ana baba arasındaki ilişkinin literatürde yeterince ele alınmamış olması bir eksikliktir. Anababa arasındaki ilişki çocuğun üçüncü ebeveyni olarak tanımlanmaktadır. Gestalt terapi, çocukluk yaşantılarına da odaklanan ve Perls tarafından oluşturulmuş ve kaynağını Psikanaliz, Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Doğu dinleri ve Zen Budizmi gibi ekollerden alan ve seans odasında terapistte yaratıcılık olanağı sağlayan bir ekoldür. Bu derleme çalışmada ebeveynlik, üçüncü ebeveynlik ve çocuğun psikososyal gelişiminde bazı önemli alanlar Gestalt terapi bakışından ele alınmaya çalışılmıştır. Ebeveynliğin önemi dölleme ile başlar ancak bu kısım da geleneksel literatürde yeterince vurgulanmamaktadır. Bu bağlamda, dölleme sürecine değinmek işlevsel olacaktır.

Gelişimsel açıdan bakıldığında, ebeveynlerin gebelik sürecinde de fetüse yönelik etkileri göz ardı edilmemelidir. Anne babanın çocuk üzerindeki ilk etkisi çocuğun dünyaya gözlerini açacağı zamanı belirleyerek başlamaktadır. Gelişen dünyada yaşam hızlı bir biçimde değişmektedir ve doğum zamanı birkaç yıl farklılaşan iki kardeşin bile maruz kaldıkları çevresel uyaranlar, aldıkları eğitim ve öğretim, zevk ve ilgileri bambaşka olabilmektedir (Steinberg, 2002).

Ebeveynlerin çocuğun yaşamına etkilerinden bir diğeri ise beklentilerdir. Gebeliğin öğrenildiği ilk andan itibaren çocuk, ebeveynlerinin zihninde canlandırılmaya başlanır. Ebeveynler çocuğun kişilik özellikleri, fiziksel özellikleri, zevkleri, tercihleri, yaşamı hakkında çeşitli beklentiler geliştirir. Bu beklentilerin fetüse etkisi ise doğrudan ve anlık olmasa da ailenin doğumdan itibaren bebeğin temas edeceği çevreyi tahsis etme çabası bu dönemden başlamaktadır. Ayrıca anne babanın bu dönemde temellenen zihinsel temsilleri doğumun ardından bebekle kuracakları fiziksel, duygusal ve sözel ilişkinin, temasın niteliklerini belirlemektedir (Davis & Sandman, 2010).

Gebelik sürecinde anne babanın fetüse etkilerinden bir diğeri ise sağlık koşullarıdır. Annenin stres düzeyi, maruz kalınan teratojenler (hatalı ilaç, alkol, sigara, madde kullanımı, iyonize radyasyon vb.), düzenli tetkik ve aşıların yapılmaması fetüsün sağlığını olumsuz yönde etkileyen başlıca faktörlerdendir. Sağlıksız bir gebelik sonrası dünyaya gelen bebekte birtakım gelişim anomalileri görülmesi ve bebeğin hayatı boyunca bu dezavantajlı durumla baş etmek zorunda kalması söz konusu olabilmektedir. Davis ve Sandman (2010) gebelik dönemindeki anne stresinin çocukların gelişimine etkisini 3, 6 ve 12 aylık 125 bebekte

incelemişlerdir. Gebeliğin erken dönemlerinde yüksek kortizol seviyesine sahip annelerin bebeklerinde ilk bir yılda daha yavaş bir gelişme hızı tespit edilmiş ve 12. ayda zihinsel gelişim skorlarının daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Gebelikte sigara kullanımının yeni doğan sağlığı ve plasenta ağırlığı üzerine etkilerini inleyen bir çalışmada ise gebelik sürecinde sigara kullanan kadınların bebeklerinin ortalama doğum ve plasenta ağırlıklarının, kullanmayan kadınların bebeklerine göre daha düşük ağırlıkta olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Günaydın, Dişsiz & Yıldırım, 2018). Bulguları verilen çalışmaların ve literatürde yer alan diğer birçok çalışmanın da (Demir & Taşpınar, 2019; Ciccarelli & White, 2016) gösterdiği gibi anne ve babanın çocuk üzerindeki etkileri gebelik döneminde başlamakta, fetüse sundukları sağlık koşulları ve maruz bıraktıkları teratojenler bebeklik döneminde ve sonraki dönemlerde çocuğun sağlığını etkilemektedir.

Döllenmede genetik mirasını çocukla paylaşan, gebelik boyunca fetüse, sınırlı da olsa, sağlıklı beslenme, stresten uzak durma, aktif bir yaşam, zararlı ya da bağımlılık yapıcı maddelerden uzak durma gibi farklı seçeneklerin yer aldığı koşullar sunan ebeveynler için doğum; bebekleri ile çevresel koşullarını, ilgi ve desteklerini paylaşacakları bir uzun bir dönemin başlangıç anıdır. Bu destek ve paylaşım ilişkisi maddi, manevi tüm koşulları barındıran karmaşık ve bir o kadar heyecanlı bir yolculuğu tanımlamaktadır. İlişki kelimesi her ne kadar karşılıklı sevgi ve bağlanmaya dayalı olumlu bir çağrışım yapsa da her ilişkide olduğu gibi ebeveyn çocuk ilişkisi de olumsuz yaşantılar içerebilir. Bu olumsuz yaşantılar kimi zaman hafif düzeydedir ve kolay telafi edilebilir. Kimi zamansa kişiliği, benlik gelişimini, özerkliği ve bağlanmayı olumsuz etkileyebilir (Steinberg, 2002). Bunun daha sistematik ve sürekli hale gelmesi ise birçok kuramda vurgulandığı gibi psikopatolojilere zemin hazırlamaktadır (Davis & Sandman, 2010).

Yukarıda sunulan bilgileri farklı kuramlar farklı biçimde anlamlandırmaktadır. Psikanalitik kuramın kurucusu Freud'a göre kişilik gelişiminde ilk 5-6 yaşın büyük önemi vardır ve yetişkin kişiliğin temeli çocukluk çağlarında oluşur (Öngider, 2013). Freud kişilik gelişimini oluşturduğu Psikoseksüel gelişim kuramı çerçevesinde açıklamaktadır. Kuramda gelişim evreleri oral, anal, fallik, gizil ve genital olmak üzere 5 aşamada tanımlanır. Freud'a göre birey bu basamakların birinde ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamazsa bu basamakta takılı kalabilir ve bu fiksasyon bireyin yaşamının ilerleyen dönemlerindeki psikolojik sorunların temelini oluşturmaktadır (Corey, 2015). Freud'un fikirlerini temel alarak kendi kuramını tanımlayan Erikson ise psikososyal gelişimi vurgulamıştır. Erikson'a göre birey bebeklikten yetişkinliğe kadar çözülmesi gereken problemleri barındıran sekiz aşamadan geçmektedir. Bireyin bu aşamalardan her birindeki potansiyel problemin üstesinden gelebilirse pozitif kişilik özellikleri geliştirdiğini başa çıkamazsa negatif kişilik özellikleri geliştirdiğini savunmaktadır (Plotnik, 2009). Şema terapi kuramı ise erken dönem uyumsuz şemaların çocukluktan köken aldığını savunmaktadır. Çocuğun erken dönem yaşantıları, temel duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması, bu ihtiyaçların gereğinden fazla karşılanması/çocuğun aşırı korunması, travma veya mağduriyetler, çocuğun mizacı ve seçici içselleştirmeleri erken dönem uyumsuz şemaların oluşumuna etkilidir (Young ve ark., 2003).

Şema terapi kuramının bu savunusu çocuğun ebeveynleri ve yakın çevresi ile olumsuz etkileşimi sonucu edindiği erken dönem uyumsuz şemaların bireyin sonraki yaşamını şekillendirmede etkili olduğunu ifade etmektedir (Gör, Yiğit, Kömürcü & Şenkal Ertürk, 2017). Bu kuramlardan biri, varoluşsal ekoldeki kuramlardan biri olan ve ana baba çocuk ilişkisini hem kendinden önceki Psikanaliz kuramlarından hem de kendinden sonraki kuramlardan daha iyi bir zeminde açıklayan Gestalt Terapi kuramıdır. Bu çalışmada Gestalt terapi kuramının seçilme nedeni, bireyi şimdi ve burada perspektifinden hem geçmişi hem geleceği şimdi ve burada ele alan bir kuram olması ve ana baba çocuk ilişkisini bir fenomenoloji ile değerlendirmesidir.

Gestalt Terapi Kuramı Bakış Açısından Aile ve İlişkiler

Gestalt Terapi, Frederick 'Fritz' Perls tarafından geliştirilmiş varoluşçu ve hümanistik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın amacı, farkındalığı ve bu yolla büyüme ve gelişmeyi sağlamaktır. Çünkü birey farkında olduğunda çevre ile daha iyi bir uyum geliştirebilmekte, ihtiyaçlarını karşılayarak gelişimine katkı sağlayabilmektedir (Murdock, 2018). Bu yaklaşımın bir diğer amacı, bireyi çevresel destekten içsel desteğe yönlendirmek ve bireyin duygu, düşünce ve davranışlarından doğan sorumluluğu üstlenebilmesini sağlamaktır (Kunter, 1995). Gestalt kuramının temel bakış açılarından biri bütünün kendisini oluşturan parçaların toplamından daha fazlası olduğu (holizm) varsayımdır. Bu varsayım bütünü oluşturan parçaların tümünün hem kendi özelliklerini bütüne getirdiğini hem de bu topluluğun yeni özellikler taşıyan başka bir şey olduğunu ifade eder. Bu, bir kol saati gibi düşünülebilir. Bir kol saati boyları farklı bir sürü dişli çarkın bir araya gelmesi ile oluşur. Bu çarklardan her biri boyut, hız ve şekil bakımından birbirinden farklıdır. Bir kol saatinde bir araya geldiklerinde artık onlara 'çarklar' değil saat deriz. Çünkü her ne kadar 'çarklar' olsalar da bir bütün olarak saati gösterme işlevi kazanmışlardır ve artık çark topluluğundan daha fazlasını oluştururlar. Hem anlam, hem işlev hem de şekil bakımından.

Çark ve saat metaforu aile kavramını Gestalt perspektifinden açıklarken de kullanılabilir. Her bir çarkın ailenin bir üyesini oluşturduğunu varsayarsak aile hem her bir üyenin özelliğini içinde barındırır hem de sadece üyelerin topluluğu olmaktan daha fazlasını ifade eder, onların ilişkilerinin özelliklerini de taşır. Aileyi etkileyen bir konuda aile üyelerinden herhangi birini tek başına ele almak, çalışmayan ya da zaman zaman geri kalan bir saatte sadece tek bir çarkı çıkarıp enine boyuna incelemek kadar indirgemeci bir yaklaşımdır. Aynı şekilde aileyi bir bütün olarak ele almaya çalışıp üyelerin bireysel özelliklerini göz ardı etmekte, çalışmayan ya da zaman zaman geri kalan bir saatin içini açmadan doğru çalışmasını ummaktır. Gestalt terapi kuramının amaçlarına en uygun yaklaşım hem her bir aile üyesini kendi özellikleri ile hem de aileyi üyelerden bağımsız, bir bütün olarak değerlendirmek olacaktır.

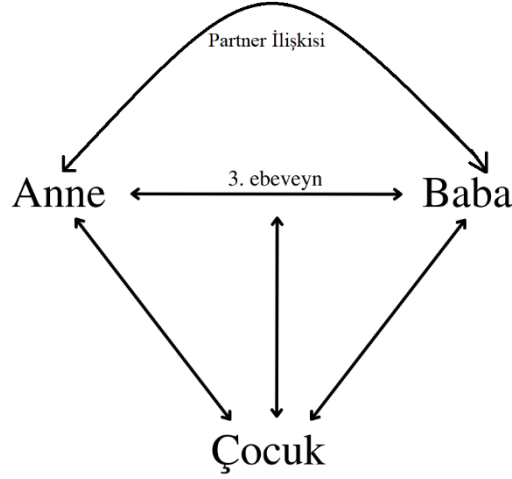
Gestalt Terapi kuramının en temel kavramlarından biri 'ihtiyaç'tır. Yaşamın amacı bir bakıma ihtiyaçların giderilmesidir. Bir ihtiyaç giderildiğinde fona geçer ve başka yeni bir ihtiyaç ön plana çıkarak şekli oluşturur (Nelson-Jones, 2000). Yaşam amacı, süregelen ihtiyaç

döngülerinin koca bir toplamıdır. Kişinin ihtiyaçlarının farkına varıp, giderebilmesi ve dolayısıyla büyüyüp gelişebilmesi için; ihtiyaçlarına ve çevresel koşullarına ilişkin farkındalık kazanması ve ihtiyaçlarla çevresel koşulları birbiri ile uyumlu hale getirmesi gerekir (Daş, 2020). Bir çocuğun dünyaya geldiğinde beslenme, barınma, temizlik, sağlık hizmetleri gibi fiziksel ve ilgi, şefkat, sevgi, sosyal çevre, eğitim gibi psikososyal birçok ihtiyacı vardır. Çocuk bu ihtiyaçların giderilmesi hususunda birincil bakım verene ihtiyaç duyar, birincil bakım veren ise genelde anne ve babadır. Anne baba çocuk ilişkisi ihtiyaç odaklıdır (Korb, Gorrell & Van de Riet, 1989). Burada giderilmeyi bekleyen tek taraflı bir ihtiyaç ya da sadece maddesel ihtiyaçlar düşünülmemelidir. Sevgi, ilgi, kabul, bağlanma, iletişim de birer ihtiyaçtır. Çocuk bu ve bundan çok daha fazlası olan ihtiyaçları gidermek için anne babası ile ilişki kurmakta ve bu ilişki sayesinde çevresel koşullarını fark ederek ihtiyaçlarını ve çevreyi uyumlama becerisi edinmektedir (Kobak & Sceery, 1988; Bartholomew & Horowitz, 1991; Clarkson, 1996; Labouvie-Vief, 1998; Levy, Blatt & Shaver, 1998; Sümer & Güngör, 1999; Daş, 2006; Diehl, Elnick, Bourbeau & Hinnen, Sanderman & Sprangers, 2009).

Gestalt Terapi kuramına göre kendilik gelişimi büyüme ve gelişmenin temelini oluşturur ve çevre ile etkileşim sonucu meydana gelmektedir (Wheeler, 1997; Doğan Laçın, 2022). Kendilik ilişkiseldir, şimdi ve burada deneyimlerinden oluşan yaşam boyu değişip dönüşebilen dinamik bir yapıdır (Atılgan, 2020). Kendiliğin gelişimi temas yoluyla gerçekleşir. 'Ben' ile 'diğeri'nin ayrıldığı sınırdaki gerçekleşen temas karşılıklı etkileşimi ifade eder. Kendilik gelişimi, çocuğun diğerkilerinden etkilenmesini içermekle beraber bakım verenlerin de çocuktan etkilenmesini içerir. Bebeğin tepkileri bakım verenin kendiliğini de değiştirir ve bu durum öznelere arası etkileşim olarak adlandırılır (Daş, 2020). Yani anne baba olmak sadece çocuğun gelişimini desteklemeyi değil, süreç içinde gerekli zamanlarda kendini değiştirip geliştirebilme esnekliğine sahip olmayı da gerektirir.

Anne, baba, çocuk arasındaki ilişkiden söz edildiğinde ilk olarak anne-çocuk, baba-çocuk ikilileri arasındaki temas akla gelir. Konu ile ilgili yapılan birçok çalışmada (Edhborg, Lundh, Seimyr & Widström, 2003; Dereli & Dereli, 2017; Kök & Ünal, 2018) anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisinin niteliğine odaklanılmış ve anne-baba arasındaki ilişkinin çocuk üzerindeki etkisi göz ardı edilmiştir. Oysa Gestalt Terapi kuramı ortak ebeveynlik ilişkisine ve sonrasında diğer aile üyelerine odaklanma yaklaşımı benimsemektedir (Merenda, 2015).

Ortak ebeveynlik ilişkisine dair önemli vurgulardan biri Norton ve Norton'a aittir. Norton ve Norton (2006) anne baba ilişkisinin çocuk için önemini şu sözü ile ifade etmektedir: 'Bir çocuğun 3 ebeveyni vardır: Anne, baba ve anne baba arasındaki ilişki. Bu üçüncü ebeveyn son derece önemlidir. Norton ve Norton'ın (2006) da vurguladığı gibi anne baba arasındaki ilişkinin niteliği, üçüncü ebeveyni, çocuğu en az annesi ya da babası ile olan ikili ilişkisi kadar etkilemektedir. Bu ilişki Şekil 1'deki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 1: Çocuğun Üçüncü Ebeveyni

Şekil 1’de de görüldüğü gibi aile içinde çocuğa doğrudan temas eden üç kaynak vardır. Bunlar anne, baba ve anne babanın arasındaki ilişki yani üçüncü ebeveynidir. Şekilde çocukla doğrudan teması olmayan fakat aile içinde büyük bir öneme sahip bir diğer kaynak olan partner ilişkisi de görülmektedir (Norton & Norton, 2006). Partner ilişkisinin sadece anne baba ile direkt temasının olması, çocuk ile doğrudan bir temas kurmaması ve anne babanın ebeveyn olarak kurdukları ilişkiden de bağımsız olması ideal olan aile içi ilişkileri temsil etmektedir. Üçüncü ebeveynin çocuğun gelişimine katkıları izleyen bölümde ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

Çocuğun Psikososyal Gelişiminde Üçüncü Ebeveyn Etkisi

Çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarından sorumlu olan ve yine çocuğun temasta bulunduğu ilk kişiler olan ebeveynler, çocuğu yalnızca birebir temaslarında değil dolaylı olarak aralarındaki ilişki biçimleriyle de etkilemektedirler (Amato, 1986; Flinn & England, 1997; Brauner-Otto, Axinn & Ghimire, 2020). Bu ilişki biçiminin çocuk üzerindeki etkisini açıklarken Norton ve Norton tarafından ileri sürülen ‘üçüncü ebeveyn etkisi’ tanımını kullanmak hem somutlaştırma bakımından hem de durumun önemini vurgulamak bakımından son derece işlevsel görülmektedir. Anne ve babanın birbirlerine yönelik tutum ve davranışları ile yaratılan üçüncü ebeveyn, diğer iki ebeveyn gibi çocuğun ihtiyaçlarına yanıt verir, olumlu ya da olumsuz etkisi ile psikososyal gelişimini etkiler (Clarkson, 1996; Daş, 2006; Diehl ve ark., 1998; Brauner-Otto, Axinn & Ghimire, 2020). Çalışmanın bu kısmında üçüncü ebeveynin çocuğa olumlu ve olumsuz etkileri ihtiyaç, temas, sınır, kavramları açısından literatürde yer alan çalışmalar ışığında tartışılacaktır.

Gestalt Terapi yaklaşımına göre bir ihtiyaç oluştuğunda kişide gerilim yaratır ve ihtiyaç giderilip doyum sağlanana dek gerilim devam eder (Daş, 2020). Günlük hayatta sık sık algılanmayan ya da bastırılan ihtiyaçlar gerilimi sürdürmekte ve kişiyi an’a odaklanmaktan alıkoymaktadır. Bu yalnızca kısa vadeli ihtiyaçlar olarak algılanmamalıdır. Örneğin çok uzun yıllardır giderilemeyen bir sevgi ihtiyacı, anlaşılma ihtiyacı, konuşma

ihtiyacı kişide gerilime neden olabilir ve kişinin zihnini meşgul etmeye devam edebilir. Kişi yaşadığı bu gerilim onun duygusal sorunlar yaşamasına, çevresiyle etkileşiminin zayıflamasına, psikolojik ve fizyolojik iyi oluşunun olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir (Corey, 2015).

Ebeveynler çocukları söz konusu olduğunda genelde kendi ihtiyaçlarını öteleme ve çocuklarını önceliklendirme eğilimindedirler. Ancak kendi ihtiyaçlarını arka plana atmanın çocuğu ile olan etkileşimini de olumsuz etkileyeceğinin farkında olan pek az ebeveyn olduğu düşünülmektedir (Norton & Norton, 2006). Bir ebeveyn, bir eş, her şeyden önce bir bireydir ve bir bireyin kendi ihtiyaçlarını tamamlama(ya)madığı anda başkalarının ihtiyacına verdiği yanıtlar hem yorucu hem de fonksiyonsuz olabilmektedir. Çünkü giderilmeyen her türlü ihtiyaç kişide zorlanmaya neden olur (Daş, 2020). Bu bir bireyin karnı çok açken başkası için yemek yapıp bir de üzerine onun yemeği afiyetle yemesini izlemeye benzer. Bu insanlardaki gerilimi arttırdığı gibi açlıktan yorgun düşmeye neden olduğu için yemeğin potansiyeli kadar lezzetli pişirememiş olma ihtimalini de doğurur.

Anne babanın arasındaki ilişkinin de tıpkı bir birey gibi kendine özgü ihtiyaçları olabilir. Sevgi, saygı, cinsellik, aşk, mutluluk, destek, anlaşılma, iletişim, paylaşım, sadakat, mahremiyet çift ilişkisinde önemli olan temel ihtiyaçlarından birkaçıdır (Norton & Norton, 2006). Bu ihtiyaçların doyuma ulaşmaması gerilime neden olarak ilişkinin zorlayıcı ve fonksiyonsuz nitelik kazanmasına neden olmaktadır. Üçüncü ebeveyn rolünü taşıyan bu ilişkideki gerilim anne babayı bireysel olarak etkilediği gibi çocukla olan teması sonucu onu da etkilemektedir. Bu konuda yapılmış bazı araştırmalar bu etkileşimi doğrulamaktadır. Nepal’de yürütülen bir boylamsal çalışmada anne babaların evlilik ilişkilerine dair verilerin çocukların davranışlarında uzun vadedeki etkisi incelenmiştir. Ebeveynleri arasında güçlü evlilik sevgisi ve daha az eş çatışması bildiren çocukların, ebeveynleri olmayan çocuklara göre daha yüksek eğitim seviyelerine ulaştıkları ve daha geç evlendikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Burada ulaşılan ebeveyn ilişkisi ile çocuğun eğitimi ve evlilik yaşı arasındaki güçlü ilişkiler, araştırmacılar tarafından ebeveyn evliliklerindeki duygusal dinamiklerin çocuklarını iş, aile, eğlence ve fikir de dâhil olmak üzere sosyal yaşamın diğer alanlarında etkileyebileceğinin kanıtı olarak kabul edilmiştir (Brauner-Otto, Axinn & Ghimire, 2020). Flinn ve England (1997) tarafından yürütülen boylamsal çalışmada ise çocukların sosyoekonomik düzeyinin aile ortamı ve fiziksel ortamlarına ve dolaylı olarak kortizol seviyeleri (stres hormonu)’na ve sağlığa etkisi incelenmiştir. Sürekli çatışma yaşayan ebeveynlerle yaşayan çocukların kortizol seviyeleri, daha huzurlu ailelerde yaşayan çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, ilk olarak üçüncü ebeveyn olarak ana baba arasındaki ilişkinin önemine işaret etmektedir. İkinci olarak, ana baba arasındaki ilişkinin çocuğun stres düzeyi ve sağlığı üzerindeki etkisinin önemini vurgulamaktadır. Bir başka çalışmada ise evlilik çatışması ve çocukların benlik saygıları arasındaki ilişki incelenmiş olup ilkökula giden kız çocuklarının ve ergenlerin benlik saygıları ile ebeveynlerinin evlilik çatışması arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Amato, 1986). Tüm

bu bulgular ebeveynlerin yalnızca anne baba ilişkisi ile değil partner ilişkilerinin niteliği ile de çocukların psikososyal gelişimlerini etkilediklerini göstermektedir.

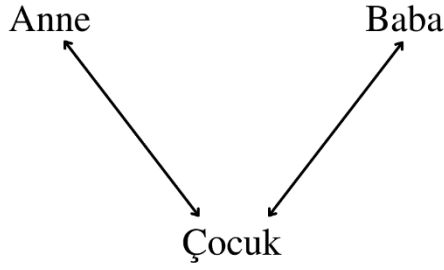
Çocuğun psikososyal gelişiminde ebeveynin etkisi uzun yıllardır araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olmuştur ve farklı değişkenler bağlamında incelenmiş, incelenmeye de devam etmektedir. Örneğin Akbaş ve Sezgin'in (2020) gerçekleştirdiği bir çalışmanın bulguları bağlanma stillerinin ve anne-baba tutumlarının beliren yetişkinlikte genel psikososyal olgunluk düzeyi üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ergenlerin benlik algısının incelendiği bir çalışmada ise bulgular ergenin benlik gelişiminde algılanan ebeveyn tutumlarının ve bağlanma stillerinin anlamlı düzeyde etkili olduğunu göstermektedir (Kaya & Öz, 2020). Kaplan ve Ak (2018) tarafından yürütülen bir çalışmada ise ergenlerde psikolojik belirtilerin ve problem davranışların anne-baba tutumlarına bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgularına yer verilen ve literatürdeki diğer pek çok çalışma ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuk üzerindeki etkilerini defalarca kanıtlamıştır (Videon, 2005; Alkış, 2015; Sharma & Pandey, 2015; Yaman, 2018; Peker & Kağızmanlı, 2018). Ancak üçüncü ebeveyn olarak adlandırılan anne baba arasındaki ilişki çocuğun gelişiminde tıpkı anne babası ile kurduğu temas gibi ciddi rol oynadığı gerçeği çoğu çalışmada göz ardı edilmiştir. Konu ile ilgili gerçekleştirilen çalışma sayısı diğerlerine göre az olmasına rağmen bulgular anne baba arasındaki ilişkinin niteliğinin çocuk üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Güven, 2013; Teubert ve Pinguart, 2010; Halford, Rhoades & Morris, 2018; Sayıl, Kındap-Tepe & Kumru, 2019).

Goldberg ve Carlson (2014) ebeveynlerin çift ilişkisinde destekleyici olma düzeyinin 3-9 yaş aralığındaki çocukların davranış problemlerini içselleştirmeleri ve dışa vurmaları ile nasıl ilişkili olduğunu anlamak üzere bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda ilişkileri daha destekleyici olan ebeveynlerin çocuklarında daha az davranış sorunu tespit edilmiştir. Bulgular, ebeveynlerin çift ilişkisinin daha fazla güven, empati ve etkili iletişim gibi olumlu yönlerinin çocukların dışsallaştırma ve içselleştirme davranışları üzerinde yararlı etkileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma bulguları bu etkinin çift yönlü olduğunu göstermektedir. Araştırmaya göre sadece ebeveynler çocukları etkilememekte, çocukların sergilediği dışsallaştırma sorunları da ebeveyn ilişkilerinin kalitesini etkilemektedir. Araştırma bulgularından hareketle anne baba arasındaki temasın olumlu olduğu durumlarda çocuğunda bu ilişkiden olumlu etkilendiği söylenebilmektedir. Çalışmanın bulgularındaki son vurgu araştırmacılar tarafından iki yönlü okla tasvir edilen Şekil 1 ile uyumludur. Anne baba arasındaki ilişki, üçüncü ebeveyn, çocuğa etkide bulunurken aynı zamanda çocukta bu ilişkiyi etkilemektedir. Bu da Gestalt Terapi kuramındaki temas sınırı kavramının sadece kişinin çevreden etkilendiği yer değil aynı zamanda çevreyi de etkilediği yer olmasına ilişkin tanımıyla örtüşmektedir.

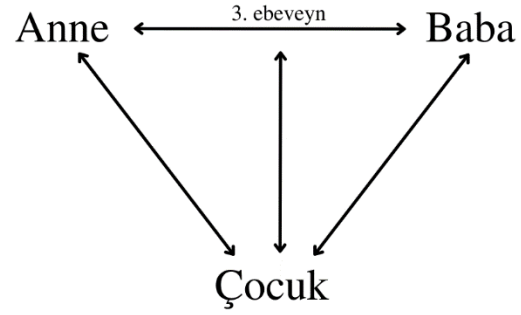
Gestalt Terapi kuramında temas, kişinin diğeri (insan ya da herhangi bir nesne olabilir) ile etkileşimdir (Murdock, 2018). Temas sırasında 'Ben' ile 'diğeri'nin ayrıldığı noktaya temas sınırı adı verilmektedir ve bu sınır kişinin çevreden etkilenip aynı zamanda çevreyi de etkilediği yer olarak tanımlanmaktadır (Gökdemir Aktaş, 2002). Temas sınırının

çok katı ya da çok belirsiz olması temasın biçimini etkilemektedir. Örneğin çok katı sınırlar teması zorlaştırmakta ya da tamamen engellemekte iken çok belirsiz sınırlar iç içe geçmeye neden olarak ben ve diğeri arasında olması gereken ayrışmayı engellemektedir. Çocukla temas kurarken ayarlanması en zor şeylerden biri de sınırdır. Sınır kavramı katı, belirsiz ve belirgin sıfatları ile tanımlanır ve bu tanımlamalar kişilerarası ilişkilerde etkileşimin geçirgenliğini ifade etmede kullanılır. Genellikle ebeveynler iç içe geçme teması biçimini kullanarak çocukları ile kendileri arasındaki sınırı yok sayma eğiliminde olmaktadır. Bu teması biçimi ya çocuğun karar ve isteklerine aşırı müdahalede bulunma ya da ebeveynin kendisini yok sayarak tamamen çocuk odaklı bir hayat tarzı benimsemesi şeklinde meydana gelebilmektedir (Akkoyun, 2001). Önemli olan bu ilişkinin zamanla iki taraf içinde rahatsız edici hale gelmesi, iki tarafı da örseleyici ve gelişimlerini engelleyici olmasıdır. Sınır kavramını hayatından çıkararak ya da çok silik bir çizgiye dönüştüren ebeveynler zamanla çocukla baş edememe, taleplerine yetememe, ayrışmama gibi problemlerden yakınmaktadırlar (Clarkson, 1996; Akkoyun, 2001; Daş, 2006). Bu anne, babada olduğu kadar üçüncü ebeveyn içinde geçerlidir. Anne baba arasındaki ilişki ebeveynlik rolleri ile sınırlı değildir. Bu rollerden bağımsız olarak partner ilişkisini de içerir ve bu ilişki yetişkinlere özeldir. Çocuğun gelişim dönemine uygun olmayan birçok konu ve davranışı kapsar. Örneğin cinsellik, ciddi sağlık sorunları, para yönetimi, iş hayatı gibi konular ebeveynlerin paylaşım alanlarıdır. Ancak bir çocuğun bu konularda söz sahibi olması hem ebeveynler için hem de çocuk için sorun teşkil etmektedir. Üçüncü ebeveynin de sınırlarının net olması -net, belirgin anlamındadır; katı sınırla karıştırılmamalıdır- hem çocuk hem de ebeveynler için olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir (Kobak ve Sceery, 1988; Clarkson, 1996; Diehl ve ark., 1998; Levy ve ark., 1998; Sümer ve Güngör, 1999; Daş, 2006).

Üçüncü ebeveyn ve çocuk arasındaki sınırın netliğini kaybettiği zamanlardan birinin de boşanma süreci olduğu gözlenmektedir (Norton & Norton, 2006). Evlilik ilişkisinde anne-baba ilişkisini başarı ile yürüten ebeveynler bile boşanmayı anne-baba-çocuk üçlü ilişkisine çevirebilmektedirler. Boşanma, eşlerin birbirinden ayrılmasıdır ancak bu sancılı süreçte çocuğun ebeveyn yabancılaştırma sendromuna maruz kaldığı durumlar olabilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda ebeveynlerden birinin diğer ebeveyni suçlaması, kötülemesi ve çocuğu düşmanca duygularla ebeveyninden uzaklaştırması söz konusudur (Güler, 2017). Burada yabancılaştıran ebeveyn yalnızca kendi ihtiyaçlarına odaklanmıştır, eşinin ve çocuğunun ihtiyaçlarını görmezden gelmektedir. Çocuk anne-baba ilişkisinde taraf haline getirilerek sınır ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca yabancılaştıran ebeveyn çocuğuyla iç içe geçme teması engelini kullanmakta, kendi düşünce ve hislerine sahip olması için çocuğu manipüle etmektedir. Burada problem yaratan eşlerin boşanmayı yalnızca partner ilişkilerinde değil ebeveyn ilişkilerinde de yaşama beklentileridir. Daha önce Şekil 1’de verilen üçüncü ebeveynin sembolik gösterimini kullanarak ebeveynlerin zihninde canlandırılan boşanma ve ideal olarak görülen boşanma ilişkileri modeli Şekil 2 ve 3’teki sembolize edilebilir.

Şekil 2: Zihindeki Boşanma Temsili

Şekil 3: İdeal Boşanma Temsili

Görüldüğü gibi ideal bir boşanma ilişkisinde çocuk üçüncü ebeveyninden ayrılmak zorunda bırakılmaz. Bu, anne ve babalık rollerinin iki eski eş tarafından da itinayla yerine getirilmeye devam ettiği, ebeveynlik konularında temasın kesilmediği ideal boşanma şeklidir. Bu boşanma temsili anne baba boşanmadan sonra da çocuğa ortak ebeveynlik yapmaya devam edebilmektedirler. Bu ideal boşanma modelinin çocukları ebeveyn yabancılaştırma sendromundan koruyabileceği öngörülmektedir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu çocuk için bir duygusal istismar biçimidir ve çocuğun ebeveynine karşı düşmanca davranmasına ya da iletişimi tamamen koparmasına neden olabilecek kadar tehlikelidir (Güler, 2017). Öksüz (2019) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ebeveyn yabancılaştırma sendromu nedeniyle takipte olan 9 çocuğun dosyaları taranmıştır. Olguların hepsinde ebeveynler arasında şiddetli geçimsizlik ya da çatışmalı boşanma, velayet çekişmesi tespit edilmiştir. Çocukların 2'si (%22,2) hafif, 4'ü (%44,4) orta, 3'ü (%33,3) ağır düzeyde ebeveyn yabancılaştırma sendromu seviyesinde bulunmuştur. Ebeveynlerin çocuklarına bu istismarı yaşatmalarının ana nedeni partner ilişkisinin sınırlarına çocuğu almaktır. Eşler birbirine sadakatsizlik ettiğinde, yalan söylediğinde ya da anlaşma problemleri yaşandığında bu sorunların hiçbirinin çocuk ile alakalı olmadığı unutulmamalı, partner ve ebeveynlik rolleri ayrı tutulmalıdır.

Sonuç

Gestalt terapi, köklerini birçok ekolden alan ve birçok çalışma alanı olan bir ekoldür. Özellikle çocukluğu çalışırken kendine has "deneme biçimleri" olması, çocukluğa dair anıları ve travmaları çalışırken uygulayıcı için işlevsel bir ekoldür. Çocukluk söz konusu olduğunda ilgili alanyazında görece eni kavramlardan biri üçüncü ebeveyn kavramıdır. Bu derleme çalışmada gestalt terapi ile üçüncü ebeveyn kavramı özellikle çocuğun psikososyal gelişimi bağlamında bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Anne baba arasındaki ilişkinin çocuğa etkileri ve bu etkinin mekanizması Gestalt Terapi bakış açısı ile alındığında holizm, ihtiyaç, temas, kendilik gelişimi, ortak ebeveynlik, yaratıcı uyum kavramları açıklanabileceği görülmektedir. Ayrıca Gestalt Terapi Kuramı'nın büyüme ve gelişme vurgusu onu ebeveyn çocuk ilişkisini ve çocuğun büyüme sürecinde ona

eşlik eden kaynakları açıklamaya oldukça elverişli hale getirmektedir. Çocuğun küçük yaşlarında çevresinden aldığı destek ve eşlik çocuğun kendi varoluşunun onaylandığı hissetmesi ve büyümesi için gerekli olan şeylerin başında gelmektedir (Dalmaz Urfalı, 2017). Ebeveynlerin çok yüksek oranda birincil bakım veren oldukları düşünüldüğünde çocuğun büyüme ve gelişiminin en yakın eşlikçisi ve destekçisi olarak sürece en fazla katkıyı sağladıkları söylenebilir. Bu katkının olumlu ya da olumsuz olması şüphesiz aralarındaki temasın niteliğine ve miktarına bağlıdır. Özetle; anne baba arasındaki ilişkinin gerçek bir ebeveyn gibi çocuğun psikososyal gelişimi üzerinde söz sahibi olduğu çalışmalarla desteklenmektedir (Amato, 1986; Fine, 1997; Flinn & England, 1997; Nomura ve ark., 2002; Goldberg & Carlson, 2014; Brauner-Otto, Axinn & Ghimire, 2020). Anne babanın üçüncü ebeveyni çocuk için en ideal şekle getirmeleri için ihtiyaç, temas ve sınır kavramlarına duyarlı olmaları gerekmektedir. Üçüncü ebeveynin kendi ihtiyaçlarını fark edip bunları doyuma ulaştırdıktan sonra çocuğun ihtiyaçlarına yönelmesi aksi durumdan çok daha fonksiyoneldir (Norton & Norton, 2006). Öncelikle anne baba arasındaki ilişki doyuma ulaştırılır, tutarlı olur ve olumlu özellikleriyle çocuğa temas ederse çocuk bu ilişkiden olumlu etkilenir ve yine sunduğu olumlu tepkilerle bu ilişkiyi besler (Norton & Norton, 2006). Karşılıklılık ilkesine dayalı bu temas aile refahı ve bireylerin kişisel iyi oluşları için oldukça önemli bir adımdır. Ayrıca aile içindeki tüm ikili ve çoklu ilişkilerde sınırlar büyük önem taşımaktadır. Çocuğun belirsiz sınırlar içinde ebeveyn ya da partner ilişkisine dahil edilmesi yaşından çok daha büyük sorumluluk, bilgi ve deneyimlerle yüzleşmesi onu sanıldığı gibi olgunlaştırmaz. Aksine aile içi rol karmaşası yaratır ve çocuğun patolojik eğilimlerini istenmeyen biçimde besleyebilir. Çocuğun müdahalesine tamamen kapalı katı sınırlar da oldukça olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bahsedildiği gibi temas karşılıklıdır ve ebeveyn ilişkisi değişip dönüşebilmek için esneklik gerektirir. Geri bildirim kabul etmeyen ya da değişime açık olamayan üçüncü ebeveyn çocuğa yalnız, baskı altında ve değersiz hissettirebilmekte ve kendilik gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Kepner,1987; Kobak ve Sceery, 1988; Levy ve ark. 1998; Akkoyun, 2001).

Bu makalede üçüncü ebeveynin çocuğun gelişiminde özellikle geştalt terapinin kavramlarından temas biçimler, farkındalık, büyüme ve gelişme ve sınırlar konusundaki etkileri ele alınmaya çalışılmıştır. Elbette bu kavramlar geştalt terapinin tüm kavramları değildir ve bu bağlamda, bu konuda çalışacak araştırmacıların anne ve baba arasındaki ilişkinin çocuğun psikososyal gelişimine etkilerini çeşitli değişkenler bakımından değerlendirmeleri önerilebilir. Bu ilişkinin çocuğa etkileri konusunda benlik saygısı, şiddet eğilimi, bağlanma, temas biçimleri, ebeveyn çocuk ilişkisi gibi değişkenlerle çalışılmasının hem ilişkinin önemini vurgulamak hem de literatürdeki boşluğu doldurmak adına son derece yararlı olacağı öngörülmektedir. Konu üzerinde ampirik çalışmalar yürütülmesi, ebeveyn ilişkisini güçlendirici programlar geliştirilmesi hem literatürün güçlenmesi hem de toplumsal fayda açısından değerli ve gerekli girişimler olarak görülmeli, araştırmacılar ve kurumlar tarafından desteklenmelidir. Ayrıca partner ilişkisinin üçüncü ebeveyn üzerindeki etkileri de çalışılmaya uygun görülen önemli bir konudur.

Kaynakça

- Akbaş, B. Ç. ve Sezgin, N. (2020). Beliren yetişkinlik döneminde bağlanma stilleri ile psikososyal olgunluk arasındaki ilişkide anne-baba tutumlarının aracı rolü. *Nesne*, 8(16), 112-125. <https://doi.org/10.7816/nesne-08-16-08>
- Akkoyun F. (2001). *Gestalt terapi*. Nobel Yayın Dağıtım
- Alkış, B. (2015). *Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal beceri düzeylerinin rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Adnan Menderes Üniversitesi.
- Amato, P. R. (1986). Marital conflict, the parent-child relationship and child self-esteem. *Family Relations*, 35(3), 403. <https://doi.org/10.2307/584368>
- Atılgan, S. (2020). *Gestalt Terapi Yaklaşımı*. M.Eskin, Ç.Günseli Dereboy ve N. Karancı (Eds) içinde Klinik Psikoloji: Bilim ve Uygulama, (1. Baskı s.451-473), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Bartholomew, K., Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (2), 226 – 244.
- Brauner-Otto, S., R., Axinn, W., G. & Ghimire, D., J. (2020). Parents' marital quality and children's transition to adulthood. *Demography*, 57(1). 195-220.
- Ciccarelli, S., K. & White, J., N. (2016). *Psikoloji bir keşif gezintisi*. (D. N. Şahin, Ed.) Nobel Akademik Yayıncılık.
- Clarkson, P. (1996). *Gestalt counselling in action*. Sage Publications.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev.) Mentis.
- Dalmaz Urfalı, A. (2017). Nörobiyolojik çalışmalar gestalt terapi yaklaşımının kendiliğe bakış açısını ve terapi uygulamalarını nasıl desteklemektedir? *Gestalt Terapi Dergisi*, 2(2). 7-33.
- Daş, C. (2020). *Gestalt terapi bütünleşmek ve büyümek*. Altınordu Yayınları.
- Davis, E., P., Sandman, C., A. (2010). The timing of prenatal exposure to maternal cortisol and psychosocial stress is associated with human infant cognitive development. *Child Development*, 81(1),131-48. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01385.x>.
- Demir, R., & Taşpınar, A. (2019). Gebelikte akılcı ilaç kullanımı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 28(3), 193-200. <https://doi.org/10.17827/aktd.426788>
- Dereli, E., Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Okul Öncesi Dönem Çocukların Psikososyal Gelişimlerini Yordaması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227–258. <https://doi.org/10.23891/efdyyu.2017.9>
- Diehl, M., Elnick, A. B., Bourbeau, L. S. & Labouvie-Vief, G. (1998). Adult attachment styles: Their relation to family context and personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1656 –1669. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.74.6.1656>

- Doğan Laçın, B. G. (2022). Geştalt terapi yaklaşımına göre “kendilik”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (9), 173-180.
- Edhborg, M., Lundh, W., Seimyr, L., & Widström, AM (2003). Anne depresif duygudurum bağlamında ebeveyn-çocuk ilişkisi. *Kadın Ruh Sağlığı Arşivleri*, 6 (3), 211-216.
- Fine, M. A. (1997). Helping children cope with marital conflict, divorce, and remarriage. *In Session: Psychotherapy in Practice*, 3(1), 55–67. [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1520-6572\(199721\)3:1<55::aid-sess5>3.0.co;2-7](https://doi.org/10.1002/(sici)1520-6572(199721)3:1<55::aid-sess5>3.0.co;2-7)
- Flinn, M. V., England, B. G. (1997). Social economics of childhood glucocorticoid stress response and health. *American Journal of Physical Anthropology*, 102(1), 33–53.
- Goldberg, J. S., & Carlson, M. J. (2014). Parents’ relationship quality and children’s behavior in stable married and cohabiting families. *Journal of Marriage and Family*, 76(4), 762–777. <https://doi.org/10.1111/jomf.12120>
- Gökdemir Aktaş, C. (2002). *Gestalt temas biçimleri ölçeği yeniden düzenlenmiş formun Türk örnekleminde faktör yapısı geçerliği ve güvenilirliği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Gör, N., Yiğit, İ., Kömürcü, B. ve Şenkal Ertürk, İ. (2017). Geçmişin mirası ve geleceğin haritası: Erken dönem uyumsuz şemalar. *Nesne*, 5(10), 197-217. <https://doi.org/10.7816/nesne-05-10-01>
- Güler, G. (2017). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ve boşanma. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 3(3), 225-228.
- Günaydın, S., Dişsiz, M. ve Yıldırım, D. (2018). Gebelikte sigara kullanımının yenidoğan sağlığı ve plasenta ağırlığı üzerine etkilerinin incelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5 (1), 31-38. <https://doi.org/10.17681/hsp.345873>
- Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: duygu sosyalleştirmenin aracı rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi
- Halford, W. K., Rhoades, G., & Morris, M. (2018). Effects of the parents’ relationship on children. *Handbook of Parenting and Child Development Across the Lifespan*, 97–120. https://doi.org/10.1007/978-3-319-94598-9_5
- Hinnen, C., Sanderman, R. & Sprangers, M. A. G. (2009). Adult attachment as mediator between recollections of childhood and satisfaction with life. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 16, 10-21. <https://doi.org/10.1002/cpp.600>
- Kaplan, Y., Ak, T. (2018) Ergenlerde psikolojik belirtiler ve problem davranışlarda anne baba tutumlarının rolü. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1(2). 154-171.
- Kaya, Y., Öz, F.(2020). Ergenlerin benlik algısı üzerinde algılanan ebeveyn tutumlarının ve bağlanma stillerinin rolü: Bir yapısal eşitlik modellemesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 11(2). 106-114. <https://doi.org/10.14744/phd.2020.74429>

- Kepner, J. I. (1987). *Body process*. Josey-Bass
- Kobak, R. R. ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child Development*, 59, 135 – 146.
- Korb, M. P., Gorrell, J. ve Van De Riet, V. (1989). *Gestalt therapy: Practice and theory*. Ally and Bacon.
- Kök, E. E., Ünal, F. (2018). Ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26 (5), 1437-1446.
<https://doi.org/10.24106/kefdergi.1967>
- Kunter, Z. Gestalt terapisi (1995). *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7), 189-197.
- Levy, K. N., Blatt, S. J. ve Shaver, P. R. (1998). Attachment styles and parental representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (2), 407 – 419.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.2.407>
- Merenda, A. (2015). Taking a triangular perspective: coparenting and Gestalt therapy. *British Gestalt Journal*, 24(1). 54-59.
- Murdock, N., L. (2018). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları olgu sunumu yaklaşımıyla* (F. Akkoyun, Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Nelson-Jones, R. (2000). *Six key approaches to counselling and therapy*. Sage Publications Ltd.
- Nomura, Y., Wickramaratne, P. J., Warner, V., Mufson, L., & Weissman, M. M. (2002). Family discord, parental depression, and psychopathology in offspring: ten-year follow-up. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(4), 402–409. <https://doi.org/10.1097/00004583-200204000-00012>
- Norton, C., & Norton, B. (2006). *Experiential play therapy*. (C. Scheafer & H. Kuidsson, Eds.), Contemporary play therapy (pp. 28–54). Gilford Publishing.
- Öksüz, E. (2019). *Çukurova üniversitesi çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları anabilim dalında değerlendirilen olgular ışığında ebeveyn yabancılaştırma sendromu* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Öngider N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 5(4): 420-440. <https://doi.org/10.5455/cap.20130527>
- Peker, A., Kağızmanlı, N. (2018). Ebeveyn tutumlarının ergenlerin akademik güdülenme düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 210-224. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.338252>
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye giriş*. (T. Geniş, Çev.) Kaknüs Yayınları.
- Sayıl, M., Kındap-Tepe, Y. ve Kumru, A. (2019). Ebeveyn çatışması ve ergenin uyum sorunları arasındaki ilişkiler: Anne babanın kontrol uygulamalarının aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 34(83), 90-93. <https://doi.org/10.31828/tpd1300443320180618m000005>
- Sharma, G., Pandey, N. (2015). Parenting styles and its effect on self-esteem of adolescents. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(1), 28-39.
<https://doi.org/10.25215/0301.114>

- Steinberg, L. (2002). Clinical adolescent psychology: What it is, and what it needs to be. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 124–128. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.70.1.124>
- Sümer, N. Ve Güngör, D. (1999b). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirilmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (43), 72 – 106.
- Teubert, D., & Pinquart, M. (2010). The Association Between Coparenting and Child Adjustment: A Meta-Analysis. *Parenting*, 10(4), 286–307. <https://doi.org/10.1080/15295192.2010.492040>
- Videon, T. M. (2005). *Parent-child relations and children's psychological well-being*. *Journal of Family Issues*, 26(1), 55–78. <https://doi.org/10.1177/0192513x04270262>
- Wheeler, G. (1997). *Self and Shame: A Gestalt approach to contact and resistance*. The Gestalt Institute of Cleveland Press.
- Yaman, B. (2018). *Ebeveyn tutumlarının çocukların mizaç özellikleri ve duygu düzenleme becerileri üzerindeki rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. Guilford Press.